

ДЕЯКІ ПРАСЛОВ'ЯНСЬКІ NOMINA AGENTIS ІЗ СУФІКСОМ *-AR'Ь (НА МАТЕРІАЛІ АПЕЛЯТИВНОЇ І ПРОПРІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ)

ВІКТОР ПЕТРОВИЧ ШУЛЬГАЧ

Інститут української мови Національної академії наук України, Київ, Україна

SHUL'HACH, Viktor Petrovych: Some Proto-Slavic nomina agentis with the suffix *-ar'ь (based on appellative and proprial lexis). *Jazykovedný časopis (Journal of Linguistics)*, 2024, Vol. 75, No. 2, pp. 245–255.

Abstract: The article is devoted to the reconstruction of a fragment of the Proto-Slavic lexical word-formation microsystem – derivatives with the suffix *-ar'ь (nomina agentis). According to researchers, appellatives with this suffix are known in all Slavic languages, but most of all they are characteristic of the lexicons of those Slavic peoples that are adjacent to the Germanic or Romance ethnos. The anthroponymic material at our disposal allowed us to reconstruct more than 200 archetypes which testify to the variety of economic activities and crafts of the Slavs in the past and present. The entire material will be published elsewhere. The article offers a fragment of this lexical word-forming microsystem. According to preliminary observations, the continuants of the reconstructed archetypes are characteristic mainly of all (or most) Slavic languages. Some have survived in separate Slavic languages / dialects or in one of the groups of closely related languages. Archaisms and historicisms are often found among them.

Keywords: proper name, anthroponym, suffix, etymological analysis, Proto-Slavic archetype, Proto-Slavic nomina agentis

1. ВСТУП

Суфікс *-ar'ь творить передусім nomina agentis. Деривати з цим суфіксом (із різним ступенем продуктивності) є в усіх слов'янських мовах, але найбільше їх у лексиконах тих слов'янських народів, які сусідять із германським чи романським етносом. Див. SP (2, с. 21–22). Зібраний нами фактичний матеріал апелятивного і пропріального рівнів загалом підтверджує цю тезу.

2. АНАЛІЗ МАТЕРІАЛУ

Континуанти реконструйованих нижче архетипів, серед яких чимало архаїзмів, історизмів, діалектизмів, притаманні **а)** усім (чи кільком або більшості) слов'янським мовам. Деякі з них – наскільки вдалося простежити – збереглися **б)** лише в окремих (одній чи двох) слов'янських мовах / діалектах. Проілюструємо сказане прикладами:

а) ***basnar'ъ / *Basnar'ъ**: болг. *Баснаров* – антропонім < діал. *баснар* ‘вісун, ворожбит’ (Илчев 1969, с. 65), макед. *баснар* ‘чаклун, ворожбит’ (Гавриш 1969, с. 30), словн. *basnár (basmar)* ‘чарівник, ворожбит’ (Pleteršnik 1, с. 3), пол. *Baśnar* – прізвище (SN I, с. 204), ст.-чеськ. *básnař* ‘хто складає байки’ (Gebauer I, с. 28), н.-луж. *Basnjař* – прізвище (Wenzel 2004, с. 61).

***bykar'ъ / *Bykar'ъ**: укр. *Бикар* – прізвище (Дуйчак 2003, с. 269), рос. *Быкарев, Быкаров* – сучасні прізвища (м. Москва), болг. *bikár* ‘пастух биків’ (БЕР I, с. 47), макед. *Бикаров* – прізвище (РПКМ I, с. 115), серб. *Бикаров* – антропонім (Ђапић 1966, с. 164), хорв. *Vikar* – прізвище (Leksik, с. 46), чеськ. *Bykar* – прізвище (ЧП), словц. діал. *býkar* ‘пастух худоби’ (SSN I, с. 190), *bikár* ‘пастух телят’ (Oglovský 1982, с. 29).

***byrdar'ъ / *Byrdar'ъ**: ст.-укр. Ferens *Berdarów*, 1607 р., *Berdar Vaszily*, 1678 р. – антропоніми (Чучка 2005, с. 97), укр. діал. *бердάρь* ‘людина, яка продає берда для ткання; майстер, що виготовляє берда до ткацького верстата’ (Грицак 2017, 1, с. 162), *Бердар* (Рівненська обл.), *Бердар'* (Дуйчак 2003, с. 62) – сучасні прізвища, рос. *Бердарь* – прізвище (Московська обл.), болг. *бърдър* ‘бердник’ (Стоянов – Чмир 1988, с. 74), *Бърдаров* – антропонім (Илчев 1969, с. 96), *Бърдари* – мікротопонім, *Бърдарите* – ойконім у Дряновско (Ковачев 2009, сс. 80, 139), макед. *брдар* ‘бердник’ (PMJ I, с. 44), Минчо, син на *Брдар*, XV ст. – антропонім (Иванова 1999, с. 337), *Брдаров* – сучасне прізвище (РПКМ I, с. 157), серб. діал. *брдър* ‘майстер, який виготовляє і продає берда’ (Марковић 2006, с. 66), *Брдар* – сучасне прізвище, *Брд'ар* – прізвище (Динић 2009, с. 723), хорв. *Brdar* (Leksik, с. 70), *Brdari* – ойконім у Боснії та Герцеговині (Im. m., с. 93), словн. *brdár* (Bezljaj I, с. 40, s. v. *brdo*), *Brdar* – прізвище (ZSSP, с. 56), ст.-пол. Ian *Bardarz*, 1396 р. – антропонім (SSNO I, с. 92), чеськ. *brdář* ‘хто виготовляє берда’ (Kott I, с. 94), *Berdar, Brdár* – прізвища (ЧП), ст.-словц. *brdár* ‘бердник’, Jurko *Brdar*, 1618 р. – антропонім (HSSJ I, с. 154), словц. діал. *brdár* ‘бердник’ (SSN I, с. 185), *Brdárová ж.* – сучасне прізвище у Братиславі (TZ Bratislava 2002, с. 37).

***goveđar'ъ / *Goveđar'ъ**: д.-руськ. *говедарь* ‘bubulcus’ (Срезневский I, стлб. 530), болг. *говедър* ‘скотар, чередник’ (Стоянов – Чмир 1988, с. 128), *Говедарев, Говедаров* – прізвища (Илчев 1969, с. 136), макед. *говедар* ‘пастух (великої рогатої худоби)’ (Гавриш 1969, с. 98), Милош *Говедар*, XV ст. – антропонім (Соколки 1965, с. 179), *Говедаров* – сучасне прізвище (РПКМ I, с. 264), серб. *говедар* ‘пастух’ (Лавровский 1870, с. 70), діал. *говедър* ‘пастух корів’ (Петровић – Капустина 2011, с. 279), *Говедар'ев брод* – мікротопонім (Лома 2013, с. 58), хорв. *Govedar* – прізвище (Leksik, с. 197), словн. *govēdar* ‘пастух рогатої худоби’ (Pleteršnik I, с. 239), ст.-словц. *hovädár* ‘пастух корів’ (HSSJ I, с. 438).

***konop(j)ar'ъ**: укр. *коноплър* ‘фахівець із коноплярства’ (СУМ IV, с. 263), діал. орніт. ‘птаха коноплянка, *Acanthis cannabina*’ (СБІ, с. 329), болг. діал.

конопáр ‘хто вирощує коноплі’ (БЕР 2, с. 592), серб. *конопар* ‘мотузник’ (Лавровський 1870, с. 250), діал. *конопльар* ‘хто вирощує коноплі’ (Марковић 2006, с. 87), (похідне) *Конопльарска мала* – мікротопонім (Жугић 2014, с. 216), словн. *копорár* ‘мотузник’, *копорljár* орніт. ‘чижик’ (Pleteršnik I, с. 428), словц. діал. *koporiar* ‘співочий птах’ (SSN I, с. 815).

***lějar’ь / *Lějar’ь:** рос. *Леяров* – прізвище (Дніпропетровська обл.), болг. *леяр* ‘ливарник’ (БЕР 3, с. 385), *Леярово* – ойконім (Елховско), *Леяровски* – прізвище (Илчев 1969, с. 302), в.-луж. *lejer* ‘ливарник’ (Трофимович 1974, с. 110) та ін. Див. ЭССЯ (14, с. 188: пол., словц., н.-луж.).

***lojar’ь / *Lojar’ь:** рос. *Лояров* – прізвище (м. Москва), словн. *lojár* ‘хто перетоплює сало’ (Pleteršnik I, с. 524) та ін. Див. ЭССЯ (15, с. 255–256: схв.).

***lončar’ь / *Lončar’ь:** макед. Новак, син на *Лончар*, XV ст. – антропонім (Иванова 1999, с. 340), *Лончар* – сучасне прізвище (РПКМ I, с. 758), схв. *лoнчáр* ‘гончар’ (СХРС, с. 242), серб. (похідне) *Лончарево долине* – мікротопонім (Цицимил-Реметић 2010, с. 231), серб. діал. *лонч’ар* ‘т. с.’ (Ѓирић 2018, с. 437), серб. *Лoнчáр* – антропонім (Бојиновић 2018, с. 977), хорв. діал. *lončár* (Jurišić 2, с. 108), *Lončar* – прізвище (Leksik, с. 370), словн. *lončár* ‘гончар’ (Pleteršnik I, с. 526), *Lonzar*, 1796 р. (SL, с. 47), *Lončar* (ZSSP, с. 339) – антропоніми, *Lončarjev dol* – ойконім (Im. m., с. 266). Пор. також *Лончари* – слов’янський топонім на терені Албанії, який пов’язували з апелятивом *лончарь* ‘гончар’ (Селишчев 1981, с. 248).

***lubar’ь / *Lubar’ь:** укр. *лубáрь* ‘хто виготовляє вироби з кори’ (Керча 2007, 1, с. 482), рос. *Лубарев* – сучасне прізвище (Алтайський край), словн. *lubar* ‘Bastwurf’ (Pleteršnik I, с. 530).

***lǔgar’ь / *Lǔgar’ь:** ст.-укр. *лгарь, лгарь, льгарь* ‘брехун, наклепник’ (СУМ XVI–XVII ст. 15, с. 248–249), рос. *Лгарев* – прізвище (колишня Саратовська губ.), словц. діал. *luhár* ‘брехун’ (SSN II, с. 94) та ін. Див. ЭССЯ (16, с. 232–233: пол., чеськ.).

***morvar’ь:** укр. діал. *муравля́р, мурав’я́р* ‘мурашкоїд’ (ЕСУМ 3, с. 536) та ін. Див. ЭССЯ (19, с. 242: схв., пол.).

***nъktjъkar’ь / *nъktjъkar’ь // *Nъktjъkar’ь / *Nъktjъkar’ь:** укр. *Нецькар* – прізвище (Богдан 1974, с. 199), *Нецькар* – прізвисько («виробляв діжки – нецьки»; СПУ 2, с. 307), хорв. *Načkar* – прізвище (Leksik, с. 452), пол. *Neckarz, Nieckarz* – прізвища (SN VI, сс. 567, 589), ст.-чеськ. *neckár* ‘коритар’ (Gebauer II, с. 532), *Neckař*, 1490 р. – антропонім (АЇ 1899, XVII, с. 330), чеськ. *Neckař, Neckár* – прізвища (ЧП), в.-луж. *tjeckař* ‘коритар’ (Muka I, с. 1027), *Ńackař* – прізвище (Muka III, с. 77), н.-луж. *ňackař* ‘коритар’ (Muka I, с. 1027), *Njackař* – прізвище (Wenzel 2004, с. 305–306). Стосовно кореневої морфемі див. апелятивну лексику, зібрану під гаслом **nъktjъky / *nъktjъky* (ЭССЯ 26, с. 51–52).

***pěvar’ь, *sъpěvar’ь:** рос. діал. *певарь* ‘співак’ (СРНГ 25, с. 310), словн. *Pevar* – прізвище (ZSSP, с. 446), словц. *Spevár* – прізвище (TZ Bratislava 2002,

с. 326), в.-луж. *spěwar* ‘співак’ (Трофимович 1974, с. 292), н.-луж. *spiwar* ‘т. с.’ (Мука II, с. 488).

***pivar’ь / *Pivar’ь:** укр. *пивáр* ‘аматор пива’ (ЕСУМ 4, с. 366), хорв. *Pivar* – прізвище (Leksik, с. 512), словн. *pivár* ‘Bierbrauer’ (Pleteršnik II, с. 43), *Pivar* – прізвище (ZSSP, с. 454), пол. *Piwar* – прізвище (SN VII, с. 380), ст.-словц. *pivár* ‘пивовар’ (HSSJ III, с. 532).

***pōdar’ь / *Pōdar’ь:** болг. *пѣдър, пѣндар* ‘(тимчасовий) сторож на полі, винограднику, в саду’ (БЕР 6, с. 34), *Пѣдарев, Пѣдаров* – прізвища (Илчев 1969, с. 412), (похідні) *Пѣдарева колиба* (Константинова 2008, с. 687), *Пѣдарево* (Петкова 2007, с. 333) – мікротопоніми, *Пѣдарево* – ойконім (Слівенско), схв. *пудѣр* ‘сторож на винограднику’ (СХРС, с. 487), серб. діал. *пуд’ар* ‘т. с.’ (ґирић 2018, с. 855), хорв. *Pudar* – прізвище (Leksik, с. 537). Пор. також слов’ян. Мловдѣроі – топонім на території Греції, який пов’язували зі слов’ян. **pōdarь* (Vasmer 1970, с. 63).

***pytar’ь / *Pytar’ь:** рос. *Пытарев* – прізвище (Тюменська обл.), хорв. *Pitar* – прізвище (Leksik, с. 511), словн. *pitar* ‘Amtsdienner’ (Pleteršnik II, с. 42), пол. *Rusiarz* – прізвище (SN VII, с. 631), в.-луж. *pytar* ‘шукач’ (Трофимович 1974, с. 240), н.-луж. *pytar* ‘т. с.’ (Мука II, с. 286), *Pytar* – прізвище (Wenzel 2004, с. 340).

***Uľjar’ь:** рос. *Ульяров* – сучасне прізвище (м. Ульяновськ), макед. Оливер зет на *Улар*, XV ст. – антропонім (Иванова 1999, с. 342), серб. *Ульар*, 1571 р. (Катић 2010, с. 589), *Уљари*, 1455 р. – топонім (Пешикан 1984, с. 21), сучасне *Уљарје* < **uľjar’ь* ‘бджоляр’ (Лома 2013, с. 221).

***usmar’ь / *Usmar’ь:** ст.-слов’ян. *оусмарь* ‘чинбар’ (БЕР 8, с. 655), д.-руськ. *Ѹсмарь* ‘т. с.’ (Срезневский III, стлб. 1267), ст.-укр. *усма(р)*, *alutarius* ‘той, хто виготовляє речі зі шкіри’, 1642 р. (ЛЛ, с. 79), рос. діал. *усмáрь* ‘чинбар, кушнір’ (Даль 4, с. 513), болг. *усмàр, осмàр*, діал. *усмàр* ‘чинбар’, словц. *usnár* ‘т. с.’ (БЕР 8, 655), а також *Осмар*, історично *Усмар*, XV ст. – топонім, *Gusmari* – назва поселення на терені Албанії, яку виводять із *осмàр, усмàр* ‘кожум’яка, чинбар’ (БЕР 8, сс. 655, 656).

***voščinar’ь / *Voščinar’ь:** ст.-укр. *вощинарь* ‘воскобійник’ (ССУМ I, с. 198), укр. *Вощинар* – прізвище (Чучка 2005, с. 126), болг. *Вощинаров* < діал. **вощинар* ‘хто перетоплює вощину’ (Илчев 1969, с. 116), серб. діал. *вòштинàр* ‘скупщик і переробник вощини’ (Пујић 2013, с. 216), ст.-чеськ. *Pavel Voštinář*, 1542 р. – антропонім (АЧ 1912, XXVIII, с. 235), чеськ. *Voštinár* – прізвище (ЧП), словц. діал. *voščinár* ‘воскобійник’ (Orlovský 1982, с. 390), а також *Voštinár* – сучасне прізвище (TZ Trnava 2004, с. 184).

***Voјьnar’ь:** укр. *Voјnar*, XVIII ст. – антропонім (Красовський 1993, с. 45), *Војнар* – сучасне прізвище (Новикова 2007, с. 163), ст.-пол. *Andris Voynar*, 1424 р. – антропонім (SSNO VI, с. 174), пол. *Wojnar, Woynar* (SN X, сс. 289, 330) – прізвища.

***zel'ar'ь / *Zel'ar'ь:** болг. діал. *зеляр* 'продавець капусти' (БЕР 1, с. 631), слвн. *zēljar* 'продавець зелені' (Pleteršnik II, с. 92), пол. *Zielar, Zielarz* – прізвиська (SN X, с. 493), в.-луж. *zeleř*, н.-луж. *zelař* 'травник', в.-луж. *Zeleř*, н.-луж. *Zelař* – прізвиська (Wenzel 1991, II/1, с. 175).

***žitar'ь / *Žitar'ь:** д.-руськ. *житарь* '?' (Срезневский I, стлб. 875), укр. *Житар* – сучасне прізвисько (СП, с. 143), укр. діал. *жітарь* 'польовий сторож' (СБГ, с. 116), ст.-рос. Василій Степанов *Житар*, 1624 р. – антропонім (Веселовский 1974, с. 115), рос. *Житарев* – прізвисько (Московська обл.), діал. *житарь* 'сторож хлібних запасів' (СРНГ 9, с. 188), *Житари Большие, Житари Малые* – ойконіми в колишній Оренбурзькій губ. (RGN III, с. 298), болг. *житар* 'продавець зерна, борошна' (Стоянов – Чмир 1988, с. 192), *Житаров* – прізвисько (Илчев 1969, с. 205), макед. *житар* 'торговець хлібом, зерном' (Гавриш 1969, с. 158), *Житаров* – прізвисько (РПКМ I, с. 436), серб. *житар* 'торговець хлібом' (Лавровский 1870, с. 132), слвн. *žitar* 'торговець зерном' (Pleteršnik II, с. 951), *Žitara vas / Sittersdorf* – топонім на словенсько-австрійському порубіжжі (DK, с. 142; SKI, с. 167), пол. *Żytar* – прізвисько (SN X, с. 617), в.-луж. *žitar* 'хліботорговець' (Трофимович 1974, с. 459).

б) *elen'ar'ь / *Elen'ar'ь: укр. *оленяр* 'той, хто займається оленярством; фахівець з оленярства' (СУМ V, с. 688), діал. *оленяр* 'т. с.' (Пиртей 2001, с. 261), *Оленяр* – сучасне прізвисько (СП, с. 256).

***gojar'ь / *Gojar'ь:** рос. *Гояров* – сучасне прізвисько (м. Москва), в.-луж. *hojer* 'знахар' (Трофимович 1974, с. 54).

***gon(')ar'ь / *Gon(')ar'ь:** рос. діал. *гонарь* 'погонич стада' (СРНГ, с. 121), *Гонарев* – прізвисько (Приморський край), н.-луж. *gónař* 'погонич', *Gonjař* – прізвисько (Wenzel 2004, с. 133).

***хъртар'ь / *Хъртар'ь:** болг. діал. **хъртар* 'хто виучує хортів', *Хъртарски* – прізвисько (Илчев 1969, с. 524).

***кълѣгар'ь / *Кълѣгар'ь:** болг. *Ковчегар* – прізвисько < *ковчегар* 'хто керує ковчегом' (Илчев 1969, с. 261), макед. *Ковчегаров* – прізвисько (РПКМ I, с. 637). Реконструкцію псл. **кълѣгъ* див. Казлова (2003, с. 221–222).

***leščetar'ь:** укр. діал. *лещетар* 'альпійський стрілок' (Гавука 2017, с. 162) – дериват із суфіксом *-ар* від *лѣща*, род. відм. *лѣщати* 'лижа' (СБГ, с. 257) < **lešča, -ęte* (ЭССЯ 14, с. 257). Праслов'янська хронологія архетипу проблематична через ареал.

***lyžičar'ь / *Lyžičar'ь:** слвц. діал. *lyžičiar* 'хто виготовляє або продає ложки' (SSN II, с. 103), *Lyžičiar* – сучасне прізвисько (TZ Bratislava 2002, с. 214).

***modlitvar'ь:** слвн. *molitvar* 'хто молиться' (Pleteršnik I, с. 595).

***moltar'ь / *Moltar'ь:** укр. *молотар* 'молотник' (Шило 2008, с. 176), *молотарь* 'т. с.' (Сагаровський 1, с. 235), рос. *Молотаров* – сучасне прізвисько (м. Хабаровськ).

***Мувар'ь:** пол. *Muwarz* – прізвище відапелятивного походження (SN VI, с. 515). Потенційний праслов'янізм, похідний від ітератива **myvati* (~ пол. *mywać, mywać się* ‘часто митися’) < **myti*. Див. ЭССЯ (21, с. 88).

***Мьнар'ь:** укр. *Мняри* мн. – куток села Романів Луцького р-ну Волинської обл. («жив чоловік, який м'яв (дублював) шкіру»; СлММ 2, с. 96) ~ посл. **тъно*, **меѣи*.

***мызар'ь:** хорв. *Muzar* (Leksik, с. 451), схв. *muzar* ‘дояр’ (Rječnik VII, с. 184). Див. ще ЭССЯ (21, с. 109).

***онутjar'ь / *Onutjar'ь:** укр. діал. *вунучёр* ‘людина, яка збирає онучі по селі’ (Шило 2008, с. 87), *ганучір* ‘скуповувач ганчір'я’ (Аркушин 2016, с. 83), *гануцёр* ‘збирач ганчір'я, щетини’ (Корзонюк 1987, с. 95), *онучар* ‘ганчірник’ (ЕСУМ 4, с. 194), *онучарь* ‘т. с.’ (Керча 2, с. 20), *нучір*, *унучар* ‘той, хто збирає онучі’ (Шило 2008, с. 187), рос. *Онучаров* – сучасне прізвище (м. Перм).

***осьлар'ь:** ст.-укр. *о(с)ля(р)*, *о(с)лопа(с)*, *asin[a]ri(us)* (ЛЛ, с. 93), ст.-слвц. *osliar* ‘пастух або погонич ослів’ (HSSJ II, с. 369).

***pekt'ar'ь / *Pekt'ar'ь:** рос. *Печаров* – прізвище (Херсонська обл.), слвн. *pečár* ‘пекар’ (Pleteršnik I, с. 16), *Pečar* – прізвище (ZSSP, с. 430).

***рѣташькар'ь / *Рѣташькар'ь:** н.-луж. *ptaškař, taškař* ‘птахолов’, *Ptaškař, Taškař* – антропоніми (Wenzel 2004, с. 338).

***skorar'ь / *Skorar'ь:** укр. діал. *скорарь* ‘кожум'яка; чинбар’ (Керча 2, с. 340), рос. *Скурарев* – сучасне прізвище (м. Москва).

3. ВИСНОВКИ

Фактичний матеріал слов'янських мов (апелятивний і пропріальний) дозволяє реконструювати понад 200 архетипів (*nomina agentis*) із суфіксом **-ar'ь*. Пор., наприклад, крім проаналізованих: **bodar'ь*, **bъčar'ь*, **capar'ь*, **čerdar'ь*, **čьlnar'ь*, **degъt'ar'ь*, **drъvar'ь*, **dudar'ь*, **gosl'ar'ь*, **grebenar'ь*, **gьrnъčar'ь*, **xlěbar'ь*, **xъmel'ar'ь*, **jamar'ь*, **jьgъlar'ь*, **kl'učar'ь*, **kolesar'ь*, **kon'ar'ь*, **korvar'ь*, **kovar'ь*, **kozar'ь*, **krosnar'ь*, **lixvar'ь*, **maslar'ь*, **mešsar'ь*, **nožar'ь*, **orkar'ь*, **remenar'ь*, **sadlar'ь*, **sětar'ь*, **tesar'ь*, **travar'ь*, **vertenar'ь*, **vezslar'ь*, **vьlnar'ь*, **zoltar'ь* і чимало ін., які свідчать про різноманіття господарської зайнятості і ремесел слов'ян у минулому і сьогодні.

Скорочення назв мов

болг. – болгарська, в.-луж. – верхньолужицька, д.-руськ. – давньоруська, макед. – македонська, н.-луж. – нижньолужицька, пол. – польська, рос. – російська, серб. – сербська, слвн. – словенська, слвц. – словацька, слов'ян. – слов'янська, ст.-пол. –

старопольська, ст.-слвц. – старословацька, ст.-слов'ян. – старослов'янська, ст.-чеськ. – старочеська, ст.-укр. – староукраїнська, схв. – сербохорватська, укр. – українська, хорв. – хорватська, чеськ. – чеська

Бібліографія

АРКУШИН, Григорій Львович (2016): *Словник західнополіських говірок*. Луцьк: «Вежа». 648 с.

БЕР – *Български етимологичен речник* (1971–). Софія: Българска академия на науките.

БОГДАН, Ф. (1974): *Словник українських прізвищ у Канаді*. Вінніпег – Ванкувер: Накладом Ономастичної комісії УВАН і Канадського Назвознавчого Інституту. 354 с.

БОЈИНОВИЋ, Милош (2018): Додатак Речнику гламоцког говора. В: *Српски дијалектолошки зборник*. Књ. LXV/1. Београд: Српска академија наука и уметности, с. 915–1059.

ВЕСЕЛОВСКИЙ, Степан Борисович (1974): *Ономастикон. Древнерусские имена, прозвища и фамилии*. Москва: Наука. 382 с.

ГАВРИШ, Ксенија (1969): *Македонско-руски речник*. Скопје: Просветно дело. 916 с.

ГАВУКА, Петро Дмитрович (2017): *Тлумачний словник гуцульських говірок*. Косів: Писаний Камінь. 296 с.

ГРИЦАК, Микола Андрійович (2017–): *Матеріали до словника українських говірок Закарпатської області*. Київ: ТОВ «КММ».

ДАЛЬ, Владимир Иванович (1955): *Толковый словарь живого великорусского языка*. Т. 1–4. Москва: «Русский язык».

ДИНИЋ, Јакша (2009): Антропониміја слива Грлишке реке. В: *Ономатолошки прилози*. Књ. XIX–XX. Београд: Српска академија наука и уметности, с. 621–739.

ДУЙЧАК, Микола (2003): *Антропонимія Пряшівщини*. Пряшів: Privatpress. 349 с.

ЂАПИЋ, Стеван (1966): Надимци и презимена у Куману (Банат). Прилог грађи за патрониміјски речник Југославије. В: *Прилози проучавању језика*, књ. 2, с. 161–164.

ЕСУМ – *Етимологічний словник української мови* (1982–). Київ: Наукова думка.

ЖУГИЋ, Радмила (2014): *Микротопониміја доњег слива Јабланице (семантичко-творбени аспект)*. Београд: Институт за српски језик САНУ. 272 с.

ИВАНОВА, Олга (1999): *Студији од топониміјата и антропониміјата*. Скопје: Институт за македонски јазик «Крсте Мисирков». 360 с.

ИЛЧЕВ, Стефан (1969): *Речник на личните и фамилни имена у българите*. Софія: Българска академия на науките. 457 с.

КАЗЛОВА, Раиса Михайлаўна (2003): *Славянская гідранімія. Праславянські фонд*. Т. III. Гомель: Гомельські дзяржаўны ўніверсітэт. 361 с.

КАТИЋ, Тајјана (2010): *Опширни попис Призренског санџака из 1571. године*. Београд: Историјски институт. 640 с.

Керча – КЕРЧА, Ігор (2007): *Русинсько-російський словник*. Т. 1–2. Ужгород: ПолиПринт.

КОВАЧЕВ, Николай (2009): *Местните имена в Дряновско*. Велико Търново: Издателство «Св. св. Кирил и Методий». 447 с.

КОНСТАНТИНОВА, Цанка (2008): *Топонимията на Казанлъшко*. Велико Търново: Издателство «Св. св. Кирил и Методий». 939 с.

КОРЗОНЮК, Микола Миколайович (1987): Матеріали до словника західноволинських говірок. В: *Українська діалектна лексика*. Київ: Наукова думка, с. 62–267.

КРАСОВСЬКИЙ, Іван (1993): *Прізвища галицьких лемків у XVIII ст. За матеріалами Йосифінського поземельного кадастру 1787–1788 рр.* Львів: «Край». 194 с.

ЛАВРОВСКИЙ, Петр Алексеевич (1870): *Сербско-русский словарь*. Санкт-Петербург: Типография Императорской Академии Наук. 806 с.

ЛЛ – *Лексикон латинський Є. Славинецького. Лексикон словено-латинський Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського* (1973). Київ: Наукова думка. 541 с.

ЛОМА, Александар (2013): *Топонимија Бањске хрисовуље. Ка осмишљењу старосрпског топонимског речника и бољем познавању општесловенских именословних образаца*. Београд: САНУ. 386 с.

МАРКОВИЋ, Јордана (2006): *Ткачка лексика југоисточне Србије*. Ниш: Филозофски факултет. 146 с.

НОВИКОВА, Юлія Миколаївна (2007): *Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвиц Центральної та Східної Донеччини*. Донецьк: «Вебер». 996 с.

ПЕТКОВА, Юлианна (2007): *Топонимията на Новогагорска околия*. Софія: ТЕМТО. 395 с.

ПЕТРОВИЋ, Драгољуб – КАПУСТИНА, Јелена (2011): Из лексике Качера. В: *Српски дијалектолошки зборник*. Књ. LVIII. Београд: Српска академија наука и уметности, с. 1–336.

ПЕШИКАН, Митар (1984): *Зетско-хумско-рашка имена на почетку турскога доба (трећи део)*. В: *Ономатолошки прилози*. Књ. V. Београд: Српска академија наука и уметности, с. 1–182.

ПИРТЕЈ, Петро Семенович (2001): *Словник лемківської говірки. Матеріали для словника*. Legnica – Wrocław. 461 с.

ПУЈИЋ, Саво (2013): *Херцеговачка пчеларска лексика (на општесловенској основи)*. В: *Српски дијалектолошки зборник*. Књ. LX. Београд: Српска академија наука и уметности, с. 463–801.

РМЈ – *Речник на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања* (1961–1966). Т. I–III. Скопје: Просветно дело.

РПКМ – *Речник на презимињата кај Македонците* (1994–2001). Т. I–II. Скопје: Институт за македонски јазик «Крсте Мисирков».

САБАДОШ, Іван Васильович (2008): *Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району*. Ужгород: Ліра. 478 с.

Сагаровський – САГАРОВСЬКИЙ, Анатолій Ананійович (2011–2013): *Матеріали до діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини)*. Вип. 1–2. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.

СБГ – *Словник буковинських говірок* (2005). Чернівці: Рута. 688 с.

СБІ – *Словник українських говірок Бузько-Інгульського межиріччя. Близько 20 000 діалектизмів* (2018). Миколаїв: Іліон. 876 с.

СЕЛИШЧЕВ, Афанасий Матвеевич (1981): *Славянското население в Албания*. София: Наука и изкуство. 352 с.

СлММ – *Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель* (2006–2007). Т. 1–2. Луцьк: «Вежа».

СОКОЛОСКИ, Методија (1965): *Личните имиња и називите на населените места и други месности во велешката и прилепската нахија во втората половина на XV век*. В: *Македонски јазик*, год. XVI, с. 151–190.

СП – *Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівецьчини)* (2002). Чернівці: Букрек. 424 с.

СПУ – *Словник прізвищ північно-західної України* (2009). Т. 1–3. Луцьк: «Вежа».

СРЕЗНЕВСКИЙ, Измаил Иванович (1958): *Материалы для словаря древнерусского языка*. Т. I–III. Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей.

СРНГ – *Словарь русских народных говоров* (1965–). Москва – Ленинград/Санкт-Петербург: Наука.

ССНГ – *Словарь современного русского народного говора (д. Деулино Рязанского района Рязанской области)* (1969). Москва: Наука. 612 с.

ССУМ – *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.* (1977–1978). Т. I–II. Київ: Наукова думка.

СТОЯНОВ, Иван Андрійович – ЧМИР, Олена Романівна (1988): *Болгарсько-український словник*. Київ: Наукова думка. 776 с.

СУМ – *Словник української мови* (1970–1980). Т. I–XI. Київ: Наукова думка.

СУМ XVI–XVII ст. – *Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.* (1994–). Львів: Поліграфічний центр Національного університету «Львівська політехніка».

СХРС – *Сербскохорватско-русский словарь* (1970). Москва: Советская энциклопедия. 735 с.

ТРОФИМОВИЧ, Константин Константинович (1974): *Верхнелужицко-русский словарь*. Москва: Издательство «Русский язык» – Бауцен: Народное издательство «Домовина». 564 с.

ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ, Радойка (2010): *Топонимија Пивске планине*. Београд: САНУ. 354 с.

ЋИРИЋ, Љубисав (2018): *Речник говора Лужнице*. В: *Српски дијалектолошки зборник*. Књ. LXV/2. Београд: САНУ, с. 1–1166.

ЧП – [Чоловічі прізвища громадян Чеської Республіки за даними Міністерства внутрішніх справ ЧР станом на 01.04.2004.] Доступно на: <http://www.mvcr.cz> [дата доступу: 10-02-2005].

ЧУС – *Чесько-український словник* (1988–1989). Т. 1–2. Київ: Наукова думка.

ЧУЧКА, Павло Павлович (2005): *Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник*. Львів: «Світ». 704 с.

ШИЛО, Гаврило Федорович (2008): *Надністрянський регіональний словник*. Львів – Нью-Йорк: Видавництво Львівської політехніки. 288 с.

ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд* (1974–). Москва: Наука.

- AČ – *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské* (1840–). Praha.
- Bezljaj – BEZLAJ, France (1976–2007): *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Knj. I–V. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- DK – *Dvojezična Koroška. Seznam dvojezičnih krajevnih imen južne Koroške* (2004). Celovec: Mohorjeva. 259 p.
- Gebauer – GEBAUER, Jan (1903–1916): *Slovník staročeský*. D. I–II. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- HSSJ – *Historický slovník slovenského jazyka* (1991–2008). Zv. 1–7. Bratislava: Veda.
- Im. m. – *Imenik mesta. Pregled svih mesta i opština, narodnih odbora srezova i pošta u Jugoslaviji* (1956). Beograd: Službeni list FNRJ. 499 p.
- Jurišić – JURIŠIĆ, Blaž (1966–1973): *Rječnik govora otoka Vrgade*. D. 1–2. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Kott – KOTT, František Štěpán (1878–1884): *Česko-německý slovník zvláště grammatiko-fraseologický*. D. I–IV. Praha: Knihotiskárna J. Koláře.
- Leksik – *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske* (1976). Zagreb: Tipograf. 773 p.
- Muka – MUKA, Ernst (1911–1928): *Słownik dolnoserbsteje rěcy a jeje narěcow*. T. I–III. Petrohrad – Praha.
- ORLOVSKÝ, Jozef (1982): *Gemerský nářečový slovník*. Martin: Osveta. 423 p.
- Pleteršnik – PLETERŠNIK, Maks (2006): *Slovensko-nemški slovar. Transliterirana izdaja*. D. 1–2. Ljubljana: ZRC SAZU.
- RGN – *Russisches geographisches Namenbuch* (1962–1988). Bd. I–XI. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Rječnik – *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1880–1976). D. I–XXIII. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- SKI – *Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem* (2008). Celovec: Drava. 227 p.
- SL – *Slovinci v Laškem: cenni storici sulla comunità slovena nel Monfalconese* (2005). Tržič [Monfalcone]: SKŠRD “Tržič”. 149 p.
- SN – *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych* (1992–1994). T. I–X. Kraków: Polska Akademia Nauk.
- SP – *Słownik prasłowiański* (1974–). Wrocław etc.: Polska Akademia Nauk.
- SSN – *Slovník slovenských nářečí* (1994–). Bratislava: Veda.
- SSNO – *Słownik staropolskich nazw osobowych* (1965–1987). T. I–VII. Wrocław etc.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN.
- TZ Bratislava (2002) – *Bratislava. Telefónny zoznam. 2002–2003*. Bratislava: Mediatel. 408 p.
- TZ Trnava (2004) – *Trnava. Telefónny zoznam. 2004–2005*. Trnava: Mediatel. 232 p.
- VASMER, Max (1970): *Die Slaven in Griechenland*. Leipzig: Zentralantiquariat der DDR. 350 p.
- WENZEL, Walter (1987–1994). *Studien zu sorbischen Personennamen*. Bd. I–III. Bautzen: Domowina-Verlag.

WENZEL, Walter (2004): *Niedersorbische Personennamen aus Kirchenbüchern des 16. bis 18. Jahrhunderts*. Bautzen: Domowina-Verlag. 519 p.

ZSSP – *Začasni slovar slovenskih priimkov* (1974). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 723 p.

Resumé

NIEKTORÉ PRASLOVANSKÉ NOMINA AGENTIS SO SUFIXOM *-AR'Ĭ (NA MATERIÁLI APELATÍVNEJ A PROPRIÁLNEJ LEXIKY)

Štúdia je venovaná rekonštrukcii fragmentu slovotvorného mikrosystému praslovanskej lexiky, ktorý tvoria deriváty so sufixom *-ar'ĭ (nomina agentis). Apelativa s týmto sufixom sú známe vo všetkých slovanských jazykoch, výraznejšie sú však zastúpené v lexike slovanských národov, ktoré susedia s germánskym alebo románskym etnosom. Dostupný materiál slovanskej antroponymie umožnil autorovi rekonštruovať viac ako 200 lexém, ktoré svedčia o rôznorodosti hospodárskych aktivít a remesiel u Slovanov v minulosti aj súčasnosti. Okrem lexém analyzovaných v štúdiu k nim patria napr. lexémy *bodar'ĭ, *bъčar'ĭ, *capar'ĭ, *čerdar'ĭ, *čьlnar'ĭ, *degьt'a'rb, *drъvar'ĭ, *dudar'ĭ, *gosl'ar'ĭ, *grebenar'ĭ, *gьrnьčar'ĭ, *xlěbar'ĭ, *xьmel'ar'ĭ, *jamar'ĭ, *jьgьlar'ĭ, *kl'učar'ĭ, *kolesar'ĭ, *kon'ar'ĭ, *korvar'ĭ, *kovar'ĭ, *kozar'ĭ, *krosnar'ĭ, *lixvar'ĭ, *maslar'ĭ, *męsar'ĭ, *nožar'ĭ, *orkar'ĭ, *remenar'ĭ, *sadlar'ĭ, *šętar'ĭ, *tesar'ĭ, *travar'ĭ, *vertenar'ĭ, *vezslar'ĭ, *vьlnar'ĭ, *zoltar'ĭ a mnohé iné. Úplný materiál bude publikovaný na inom mieste; v aktuálnej štúdiu autor predkladá fragment príslušného slovotvorného mikrosystému slovanskej lexiky. Na základe jeho predbežnej analýzy možno dospieť k záveru, že kontinuanty rekonštruovaných archetypov sú v zásade charakteristické pre všetky slovanské jazyky (alebo pre ich väčšinu). Niektoré z nich sa zachovali v jednotlivých slovanských jazykoch, resp. dialektoch, alebo v jednej zo skupín blízko príbuzných jazykov. Často sa medzi nimi vyskytujú archaizmy a historizmy.

Kľúčové slová: vlastné meno, antroponymum, sufix, etymologická analýza, praslovanský archetyp, praslovanské nomen agentis